UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

S. Caecilii Cypriani Carthaginiensis Episcopi, Totivs Africae Primatis Et Gloriosissimi Martyris Opera

Cyprianus, Thascius Caecilius <Heiliger>

Coloniae Agrippinae, 1617

De Vnitate Ecclesiæ catholicæ vulgo de simplicitate prælatorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-80176

Visual Library

locum hunc D. Aug. Epistola 23. ad Bonifac. Haud obscure autem hic, quomodo & supra, indicatur vetus Ecclesiæ consuetudo Communionis parvulorum, qualem etiam indicare videtur Dion. Areopag. sub finem Eccles. Hierarch. & sua adhuc ætate D. Aug. Epistola 107. ad Vitalem. Quandoquidem autem apud alios auctores rarissima fuit illius mentio, suspicor neque vniuersalem fuisse, neque post D. Augustin. diu illam perduraſſe.

90. quæ ad eloquendum] *Hoc ex Cambr. cod. pro eo quod cæteri:* loquendum.

91. inter fauces & pectus sanguinem admittens] *Ex eodem addita vox:* sanguinem, *ex vtroque vero Ms. restituimus:* inter *pro eo quod erat:* intra, *eo quod sequatur:* concludi postmodum cœpit, *pro quo quod habet Manut.* concuti, *minus placet; vult enim hoc auctor, suffocatam puellam, inter fauces & pectus hærente sanguine Dominico.*

92. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit] *En hic aliam denuo veteris Ecclesiæ consuetudinem, qua liberum erat vnicuiq; corpus Domini aut in Ecclesia consumere, aut domum asportare. Cuius meminit etiam auctor infra Tom. 3. de Spectac in hæc verba,* dimissus, *& adhuc gerens secum vt assolet Eucharistiam. De ea etiam Tertull. sub finem libri de Oratione disertis verbis, & lib. 2. ad vxorem in verbis illis. Nesciet maritus quod secreto ante omnem cibum gustes. Eodem pertinet quod supra adduxi ex Clem. Alex. item illud D. Hieron. Apolog. ad Pammachium pro lib. contra Iouin. Quare non ingrediuntur Ecclesias & ac quod de Satyro fratre scribit Ambrosius. Et perduraſſe ea ad Concilium vsque Cæsaraugustanum, cuius can. 3. anathematizatur, si quis Eucharistiæ gratiam acceptam in Ecclesia non consumpserit.*

93. Et quidam alius & ipse maculatus sacrificio, &c.] *Clarior est hæc vulgata & Ms. lectio quam Manut.* Et alius qui & ipse maculatus de sacrificio, &c. *Afflig. cod. legit:* sacrificium sacerdote celebrante. *Sed quandoquidem non solet administrari laicis Eucharistia, nisi sacrificio iam celebrato, prius magis placet.*

94. gratia salutaris] *Hac appellatione sententia confirmatur illorum qui Eucharistiam bonam gratiam interpretantur, quomodo D. Hieron. alicubi gratiositatem & gratiam.*

95. Nec sibi quo minus, &c.] *Eadem prorsus fere ad verbum videre est supra epistola xxxi. Cleri Romani ad Cyprian. & Cypriani ad Antonianum, vbi quid Libellatici & libelli, abunde diximus.*

96. magis obaudiuit humano imperio] *Obaudire pro obedire, phrasis est Cyprianica, ita & illud:* viderit.

97. Denique quanto & fide maiores & timore meliores sunt] *Hanc lectionem ex vet. exc. & Ms. denuo restituimus, pro eo quod reposuerat Remboldus* maiore & meliore.

98. quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, &c.] *Hinc vel maxime patet,* Confessionem secretorum peccatorum *apud sacerdotes, non nouitiam, sed iam olim vsitatam esse. Eandem disertis verbis agnoscit Tertull. lib. de pœnitentia, vbi descripta exomologesi, qua domino delictum nostrum confitemur, deinde inter actus exomologesis enumeraſſet, Presbyteris adoluisi, & aris Dei adgeniculari: Plerosque tamen (inquit) hoc opus, vt publicationem sui, aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores, quam salutis; velut illi qui in partibus verecundioribus corporibus contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt. Similis vtuntur comparatione in hac materia D. D. Hieron. in ca. 10. Ecclesiastis Basilius in reg. Monach. c. 98. Pacianus pareneſis ad pœnitentiam ac ad Simpronianum contra Nouatia. & Orig. hom. 2. in Psalm. 37. Immo huius confessionis necessitatem docent Hieronym. loco citato. Basil. quæst. compē. explicat. 288. & fusius explic. 26. Cyrillus lib. 3. in Leuit. cap. 5. & Orig. lib. 8. in Leuit. Agnoscunt eandem D. D. August. lib. de vtilit. pœnit. siue hom. 50. (eadem enim sunt, & August. esse constat tum ex Indiculo Posidij, tum ex Bedæ collectaneis) & Tract. in Ioan. 11. Theodoret. de Audianis hæreticis, Leo Pontifex Epistola 57. & 58. Altius longe licet eandem petere ex Dionys. Areopag. Epistola 8. ad Demophilum, & vt omittam Clement Rom. Epistola 1. ex epistola Iac. vlt. c. & Act. Apost. cap. 19. vel D. Basil. interpret regulæ Monach. cap. 21. & Anastasio Antiocheno ante annum 700. q. Theolog. c. 7. & vero conuincere id videntur verba D. Lucæ τῶν πεπιστευκότων quæ locum cogunt intelligi de ijs, qui iam ante crediderant, vti recte adnotauit Reuerendiss. Ruremundensis in in sua Panoplia. Hæc paulo latius ob adnotationes Rhenani in Tertull. lib. de pœnitentia, & Erasm. in D. Hieron. qui contendunt, confessionem priuatam, suam originem sumpsisse ex publica, atque adeo recentiorem ætate D. D. Hierony. & Aug. quum potius publica pœnitentia priuatam confessionem coniunctam habuerit: Vtpote quum ex Origene constet loco supradicto in Psal. 37. sacerdotis fuisse iudicare, num publicanda peccata & publica pœnitentia imponenda fuerit, nec ne. Nec est quod sibi ablandiantur illi de facto Noctarij, quum id potius secretorum peccatorum confessionem comprobet, & non aliud quam Presbyterum pœnitentialem illo officio suo mouerit, vti amplissime deducit Dn. Ioan. Hasselius, detectis impostuis Musculi in translatione historiæ Socratis. Neque quicquam etiam pro illis facere Chryso. patet, tum ex ho. 20. 29. 39. in Gen. hom. 10. in Mat. & l. 2. de sacerdotio c. 2. & 7. ac. 3. ca. 5. tum ex scripto eiusdem de Confessione, quod vidisse se scribit in Biblioth. Reg. Theol. doctiss. Marianus Victorius Rheatinus l. suo eiusdem argumenti. D. Basilij quoque sententiam ex locis supra citatis collegere est ipsis plane aduersum, quantumuis pro se nescio quem locum citet Rhenanus. Ambr. quoque quam à cæteris non dissentiat, docet lib. 1. de pœnit. cap. 7. & lib. 2. ca. 1. & 7.*

99. exomologesin conscientiæ faciunt] ἐξομολόγησις *proprie confessionem significat, ab* ἐξομολογεῖν *quod est, ingenue loqui, hinc Plutarchus in Pericle:* ἐξομολόγησις ἀσθενείας *id est confessio infirmitatis. Eadē significatione dixit D. Lucas Act. 19* ἐξομολογούμενοι καὶ ἀπαγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν. *Et Basilius dicta quæst. 288.* ἐξομολόγεισθαι τὰ ἁμαρτήματα *Sic Græci plerisq; dū confessionis peccatorū meminerūt: & si cubi simpliciter voce* ἐξομολόγησις *vtuntur, pro confessione peccatorū eā accipiunt, vti Diadochus Episcopus Photinensis c. 100. de perfectione. Eam phrasin & hic & alibi plerumque imitatur Cyprianus, dū modo delictorum, modo peccatorum, modo conscientiæ exomologesin appellat. Atque adeo videtur mihi plerūque proprie ea voce vti, pro eo quod Latini alij veteres Confessionem peccatorum dicunt. Et certe hoc loco id conuincere mihi videntur quæ ponit synonima, apud sacerdotes Dei confiteri peccata, exomologesin conscientiæ facere, animi sui pondus exponere. Tertull. contra, fere ea voce vtitur, pro omni actu seu ministerio ipsius pœnitentiæ, ita enim illam definit lib. de pœnitentia: Itaque Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, &c. quæ ijsdem pene verbis sub finem huius libri habet Cyprianus: Alia rursum significatione vti videtur Cyprianus Epistola ad Antonian. & alibi, vbi simpliciter vtitur voce Exomologeseos, nempe non pro toto actu pœnitentiæ, sed pro ea confessione, quæ fiebat post completam solemnem pœnitentiam. Primum enim fiebat sacerdoti priuata confessio, hanc sequebatur pœnitentia. post quam Exomologesis, deinde manus impositio, ac sic admittebantur ad Eucharistiam. Quanquam tamen id non vbique obseruet.*

100. plus immo delinquit] Imo *pro:* potius. *phrasis Cypriani, etiam ab Erasmo adnotata. Similiter libr. de vnitat. Eccles. Cathol. sed imo cumulantur.*

101. Confiteantur singuli quæso vos fratres dilectissimi] *adiecimus:* dilectissimi, *ex Ms. & consentit phrasis Cyprianica, rursum autem more suo accipit delictum pro grandi peccato.*

102. lauacra cum fœminis quotidie] Ms. *non habent:* cum fœminis, *neque videtur opus, ex verbis similibus paginæ præcedentis: hoc enim crimini eius & malis decrat: vt ad balneas statim properaret, quæ lauacri vitalis gratiam acceperat. Deinde agit de tempore pœnitentiæ publicæ, quo durante non licebat lauacra celebrare, sed vti loquitur Tertull. de pœnitentia, illotos, & sordulentos, & extra lætitiam diuersari oportebat.*

103. eructat] *Afflig.* eructuat.

104. nigri pulueris ductu, &c.] *Paulo elegantius expressit illud Tertulli an. de hab. mulieb. illum ipsum nigrum puluerem, quo oculorum exordia producuntur.*

105. funus tuum portare] *Elegans Methaphora, prouerbij speciem habens.*

106. qui seruas testamentum tuum] *vocem* tuum, *recens adieci ex Cambron. codic. & legunt id etiam 70.*

107. Illic sola superest pœnitentia) *Vocem* sola, *denuo adiecimus ex Ms. & vet. exc. omissam primum à Remboldo. Est tamen locus obscurus. Paulo post ex ijsdem vocem:* dilectissimi.

108. stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutati) *Afflig. cod legit:* strato solo adhærere, in cinere & cilicio, &c. *verum prius magis accedit ad illud Tertul. sacco & cineri incubare, quod hic imitatur.*

109. nullum hic iam velle vestitum) *Etiam vocem:* hic, *recens adieci ex Ms.*

110. metuenda possidentibus & veneno] *Ita Cambr. cod. Grau. Manut. & Morel. cæteri:* vendenda, *quod magis placet, ob id quod immediate sequitur:* ad hoc tantum profuerit, &c. *vbi paupertatem voluntariam primorum credentium denuo pro exemplo lapsis proponit imitandam.*

111. Incunctanter & largiter fiat operatio] *Quid operatio Cypriano, dicemus infra lib. de opere & eleemosynis.*

112. Cum conuersus ingemueris] *Totidem verbis citatur hæc scriptura à D. Hieron. Epistolis ad Sabinianum diac. & ad Rusticum. vide supra Epistolam 28.*

113. fides instaurata] *Cambronens. cod.* restaurata.

DE VNITATE ECCLESIÆ CAtholicæ.

ARGVMENTVM LIBRI SEQVENTIS.

Occasione schismatis Nouatiani, vt suos Carthaginienses deterreret, alioqui non multum ab illo abhorrentes, propter Nouatum & alios quosdam suæ Ecclesiæ Presbyteros totius tragœdiæ auctores: librum hunc conscripsit Cyprianus. Atque imprimis, postquam aduersus illorum insidias communitos ad constantiam hortatus est, hæresē causam esse docet, quod caput Ecclesiæ non quæritur, primatus Petri contemnitur, & cathedra ac Ecclesia vna, & Episcopatus vnus deseritur. Deinde tum scripturis tum figuris veteris & noui Testamenti vnitatem Ecclesiæ comprobat. Porro Nouatiani ambitionem in inuadendo Episcopatu Romano, velut aliud agens, paucis prosecutus, late deducit, neque pro eorum paucitate contra Ecclesiam quicquam facere illud Matthæi 18. Vbicunque fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, &c. neque martyrium illis posse prodesse extra Ecclesiam. Post hæc docet, non mirari eos oportere, quod vigerent hæreses. iam olim à Christo prædictæ (obiter interiectis

schismaticorum suppliciis) neque quod Confessores quidam Romani schismati consentirent, quippe cum ante obitum nemo beatus sit, & in ipso Apostolorum cœtu Iudas proditor extiterit; vitanda item schismaticorum & hæreticorum consortia. Ad pacem denique & vnanimitatem per scripturæ hortatur. Porro titulum huius libri paucis indicat ipse Cyprianus Epistola 51. Sed & (inquit) Catholicæ Ecclesiæ vnitatem quantum potuit, expressit nostra Mediocritas. Quem libellum magis ac magis nunc vobis placere confido. E quo loco primus ego, quod sciam, ante annos plus minus octo, verum hunc huius libri titulum deprehendi. Nec dissentit D. Pontius in vita Cypriani, & titulo de vnitate citat hunc librum D. August. contra Cresc. Grammatic. libr. 2. cap. 33. Eundem reperire est, non modo apud Manut. & Morel. ac in Ms. omnibus, sed & apud Trithemium, & in veteri excuso codice, qui adijciunt præterea: ADVERSVS NOVATIANVM. *Et cum cæteri:* DE VNITATE ECCLESIÆ: *legant duntaxat, nobiscum & cum Cypriano addit Cambron. cod.* CATHOLICÆ, *quomodo etiam Antoninus scripta Cypriani enumerans. Primus immutauit Remboldus, & nescio vnde reposuit titulum* Ἀδιάστικτον, DE SIMPLICITATE PRÆLATORVM, *fortasis ob verba illa quæ in ipso libri frontispicio reperire est:* cumque esse nos iubeat ad innocentiam simplices, & tamen cum simplicitate prudentes. *Quare mirari satis nequeo, non substitutum ab Erasmo titulum genuinum; præsertim quum & in cod. Gemblacensi reperiatur ille, & ipse in indice operum hunc titulum ediderit:* aduersus Nouatianum schismaticum de Ecclesiæ vnitate.

Matth. 5. Cvm[1] moneat Dominus & dicat, *Vos estis sal terræ:*
Matt. 10. cumque esse nos iubeat ad innocentiam simplices, & tamen cum simplicitate prudentes: quid aliud, fratres dilectissimi, quam prouidere nos conuenit, & sollicito corde vigilantes subdoli hostis insidias intelligere pariter & cauere, ne qui Christum sapientiam Dei patris induimur, minus sapere in tuenda salute videamur? Neque enim persecutio sola metuenda est, & ea quæ subruendis ac deijciendis Dei seruis aperta impugnatione [2] grassantur. Facilior cautio est, vbi manifestior formido est; & ad certamen animus ante præstruitur, [3] quando se aduersarius profitetur. Plus metuendus est & cauendus inimicus, cum latenter obrepit; cum per pacis imaginem fallens, occultis accessibus serpit, vnde & nomen serpentis accepit. Ea est eius semper astutia: ea est circumueniendi hominis cæca & latebrosa fallacia: sic ab initio statim mundi fefellit, & verbis mendacibus blandiens, rudes animas incauta credulitate decepit: sic Dominum ipsum tentare conatus, quasi obreperet, rursus & falleret, latenter accessit; intellectus tamen est & retusus, & ideo prostratus, quia agnitus, atque detectus. Vnde nobis exemplum datum est veteris hominis viam fugere, vestigiis Christi vincentis insistere; nec denuo incauti in mortis laqueum reuoluamur, sed ad periculum prouidi accepta immortalitate potiamur, Immortalitate autem potiri quomodo possumus nisi ea, quibus mors expugnatur & vincitur, Christi mandata seruemus? ipso monente & dicente: *si vis ad vitam venire, seruа mandata.* Et iterum; *Si feceritis quæ mando vobis,* [4] *iam non dicam vos seruos, sed amicos.* Hos denique fortes dicit & stabiles; hos super petram robusta mole fundatos; hos contra omnes tempestates & turbines sæculi immobili & inconcussa firmitate solidatos. *Qui audit,* inquit, *verba mea, & facit ea, similabo eum vero sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. Descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim fuit super petram.* Verbis igitur eius insistere; quæcunque & docuit & fecit, discere & facere debemus. Cæterum credere se in Christum quomodo dicit, qui non facit quod Christus facere præcepit? aut vnde perueniet ad præmium fidei, qui fidē non vult seruare mandati? Nutet necesse est & vagetur, & [5] spiritu erroris arreptus, velut puluis, quē ventus excutit, vētiletur; nec ambulando proficiet ad salutē, qui salutaris viæ nō tenet veritatē. [6] Cauenda sunt aūt, fratres dilectissimi, nō solū quæ sunt aperta atq; manifesta, sed & astute fraudis subtilitate fallētia. Quid vero astutius, quid ve subtili[9], quā vt Christi aduentu detectus ac prostratus inimicus (postq̄ lux gentibus venit, & sospitandis hominib[9] salutare lumē effulsit, vt surdi auditū gratiæ spiritalis admitterēt, aperirēt ad Deū oculos suos cæci, infirmi æterna sanitate reualescerent, claudi ad Ecclesiā currerent, muti claris vocib[9] & precibus orarent) videns ille idola derelicta, & per nimium credentium populū se des suas ac templa deserta, excogitauerit nouā fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos? Hæreses inuenit & schismata, quib[9] subuerteret fidem, veritatē corrūperet, scinderet vnitatē. Quos detinere nō potest in viæ veteris cæcitate; [7] circūscribit, & decipit noui itineris errore. Rapit de ipsa Ecclesia homines, & dum sibi appropinquasse iā lumini, atq; euasisse sæculi noctē videntur, alias nesciētibus tenebras rursus infundit; vt cū Euangelio Christi, & cū obseruatione eius, & lege non stantes, Christianos se vocēt; & ambulantes in tenebris, habere se lumen existiment; blandiēte aduersario atq; fallēte; *qui secundū Apostoli vocē, transfigurat se velut angelū lucis, & ministros suos velut ministros iustitiæ;* [8] asserentes noctē pro die, interitū pro salute, desperationē sub obtentu spei, perfidiā sub prætextu fidei, Antichristū sub vocabulo Christi, vt dū verisimilia mentiuntur, veritatē subtilitate frustrentur. [9] Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dū ad veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cœlestis doctrina seruatur. Quæ si quis cōsideret & examinet, tractatu longo atq; argumentis opus non est. Probatio est ad fidē facilis compēdio veritatis. Loquitur Dns ad Petrum: *Ego tibi dico,* inq̄t, *quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam.* [10] *Et tibi dabo claues regni cœlorum, & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueris super terram erunt soluta & in cœlis.* Et iterum eidem post Resurrectionem suam dicit: *Pasce oues meas.* [11] Super illum vnum ædificat Ecclesiam suā, & illi pascendas mandat oues suas. Et quamuis Apostolis omnibus post Resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum. Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: si cui tenueritis, tenebuntur:* tñ vt vnitatē manifestaret, [12] vnā cathedram cōstituit, & vnitatis eiusdem originē [13] ab vno incipientē sua auctoritate disposuit. [14] Hoc erant vtiq; & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio pditi & honoris & potestatis, sed ex ordiū ab vnitate pficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & cathedra vna mōstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex vnus ostēditur, qui ab Apostolis omnib[9] vnanimi consensione pascatur. Quā vnā Ecclesiam etiam in Cantico Canticorū Spiritus sanctus ex persona Domini designat & dicit: *Vna est columba mea, perfecta mea. vna est matri suæ; electa genitrici suæ.* Hanc Ecclesiæ vnitatē qui nō tenet, tenere se fidem credit? [15] qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit; in Ecclesia se esse confidit? [16] quando & B. Apostolus Paulus hocidem doceat, & sacramentū vnitatis ostendat, dicens: *Vnum corpus & vnus spiritus, vna spes vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus.* Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debem[9], maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoque ipsum vnum atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatē perfida præuaricatione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. [17] Ecclesia quoque vna est, quæ in multitudinē latius incremento fœcunditatis extēditur: quo modo solis multi radij, sed lumen vnum: & rami arboris multi, [18] sed robur vnū tenaci radice fundatum: & cum de fonte vno riui plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamē seruatur in origine. [19] Auelle radiū solis à corpore, diuisionē lucis vnitas nō capit: ab arbore frange ramū, fractus germinare nō poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, vnū tamen lumen est, quod vbiq; diffunditur, nec

Matth. 19. Ioan. 15.
Matth. 7.
2. Cor. 11.
Matth. 16.
Ioan. 21.
Ioan. 20.
Cant. 6.
Ephes. 4.

vnitas

vnitas corporis separatur : ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos[20] latius expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fæcunditatis successibus copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnam domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat, hæc filios regno quos genauit, assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iũgitur, à promissis Ecclesiæ separatur. Nec peruenet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrẽ qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam qui extra arcã Noë fuit; & qui extra Ecclesiã foris fuerit, euadit. Monet Dominus & dicit : *Qui non est mecum aduersus me est. & qui non mecum colligit, spargit.* Qui pacem Christi & concordiam rumpit, aduersus Christum facit. Qui alibi præter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spargit. Dicit Dominus: *Ego & pater vnum sumus* Et iterum de Patre & Filio & Spiritu sancto scriptum est: *Et hi tres vnum sunt*; & quisquam credit hanc vnitatem de diuina firmitate venientem, sacramentis cœlestibus cohærentem, scindi in Ecclesia posse; & voluntatum collidentium diuortio separari? Hanc vnitatem qui nõ tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris & Filij fidem, vitam non tenet & salutem. [21] Hoc vnitatis sacramentum, hoc vinculum concordiæ inseparabiliter cohærentis ostenditur; quando in Euangelio tunica Domini Iesu Christi non diuiditur omnino, nec scinditur, sed sortientib. de veste Christi, quis ipsam potius indueret, integra vestis accipitur, & incorrupta atque indiuidua tunica possidetur. Loquitur ac dicit scriptura diuina: *De tunica autem, quia de superiore parte non conjutilis, sed per totum textilis fuerat, dixerunt ad inuicẽ: non scindamus illam sed sortiamur de ea cuius sit* [22] Vnitatem illa portabat de superiore patre venientem, id est, de cœlo & à patre venientem; quæ ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat, sed totam semel & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat. Possidere nõ potest indumentum Christi, qui scindit & diuidit Ecclesiã Christi. Contra deniq; cum Salomone moriente, regnum eius & populus scinderetur, Achias propheta Ieroboam Regi obuiius factus in campo, in duodecim scissuras vestimẽtum suum discidit, dicens: *sume tibi decem scissuras, quia hæc dicit Dominus : Ecce scindo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem sceptra, & duo sceptra erunt ei propter seruum meum David, & propter Hierusalem ciuitatem quam elegi, vt ponam nomen meum illic.* Cum duodecim tribus Israel scinderentur, vestimentũ suum propheta Achias discidit. At vero quia Christi populus non potest scindi, tunica eius per totũ textilis & cohærens diuisa à possidentibus non est: indiuidua, copulata, connexa, ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohærentem; sacramento vestis & signo declarauit Ecclesiæ vnitatẽ. Quis ergo sic est sceleratus & pfidus, quis sic discordiæ furore vesanus; vt aut credat scindi posse, aut audeat scindere vnitatem Dei? vestem Domini? Ecclesiã Christi? Monet ipse in Euangelio suo, & docet dicens : [25] *Et erit vnus grex, & vnus pastor.* Et esse posse vno in loco aliquis existimat aut multos pastores, aut plures greges? Apostolus item Paulus hanc eandem nobis insinuans vnitatẽ, obsecrat & hortatur dicens : *Obsecro*, inquit, *vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* [24] *Sitis autem compositi in eodem sensu,* [25] *& in eadem sententia.* Et iterum dicit: *Sustinentes inuicẽ in dilectione, satis agentes seruare vnitatem spiritus in coniunctione pacis.* Stare tu & viuere putas posse de Ecclesia recedentẽ? sedes sibi alias & diuersa domicilia condẽtem? cum dictum sit ad Raab, in qua preformabatur Ecclesia : *Patrẽ tuũ & matrẽ tuã, & fratres tuos, & totã domũ patris tui colliges ad te ipsam in domũ tuã, & erit, omnis qui exierit ostiũ domus tuæ foras reus sibi erit:* Item sacramẽtũ Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, q̃ vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna edat. Loquitur Deus dicẽs: *In domo vna comedetur, non eiicietis de domo carnem foras.* Caro Christi & sanctum Domini eijci foras non potest, nec alia vlla credentibus, pręter vnam Ecclesiam, domus est. Hanc domum, hoc vnanimitatis hospitium designat, & denunciat Spiritus sanctus in Psalmis, dicens : *Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo.* In domo Dei, in Ecclesia Christi vnanimes habitant, concordes & simplices perseuerant. Iccirco & in columba venit Spiritus sanctus. [26] Simplex animal & lætum est, non felle amarum, non morsibus sæuum, non vnguium laceratione violentũ: hospitia humana diligere, vnius domus consortiũ nosse, [27] cum generat simul filios edere, cum commeant, volatibus inuicem cohærere, communi conuersatione vitam suam degere, oris osculo concordiam pacis agnoscere, legem circa omnia vnanimitatis implere. [28] Hæc est in Ecclesia noscenda simplicitas, hæc charitas obtinẽda; vt columbas dilectio fraternitatis imitetur, vt mansuetudo & lenitas agnis & ouibus [29] coæquetur. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas? & canum rabies? & venenum lethale serpentum? & cruenta sæuitia bestiarum? Gratulandum est, [30] cum tales de Ecclesia separantur; ne columbas, ne oues Christi sæua sua & venenata contagione prædentur. Cohęrere & coniungi non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace, cum fœcunditate sterilitas, cum fontibus siccitas, cum tranquilitate tempestas. Nemo existimet bonos de Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem solida radice fundatam procella subuerit. Inanes paleæ tempestate iactantur, inualidæ arbores turbinis incursione euertuntur. Hos execratur & percutit Ioannes Apostolus dicens: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis,* [31] *mansissent vtique nobiscũ.* [32] Hinc hæreses & factę sunt frequenter, & fiunt, dum peuersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet vnitatem. Fieri vero hæc Dominus permittit & patitur, [33] manente propriæ libertatis arbitrio, vt dum corda & mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatorum fides integra manifesta luce clarescat. Per Apostolũ præmonet Spiritus sanctus, & dicit: *Oportet & hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis.* Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur: sic & ante iudicij diem hic quoque iam iustorum atque iniustorũ animæ diuiduntur, & à frumento paleæ separentur. [34] Hi sunt, q̃ se vltro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se præpositos sine vlla ordinationis lege constituũt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt: quos designat in Psalmis Spiritus sanctus, *sedentes in pestilentiæ cathedra* pestes & clues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices, venena lethalia linguis pestiferis euomentes: *quorum sermo vt cancer serpit* : quorum tactus pectoribus & cordibus singulorum mortale virtus infundit. Contra eiusmodi clamat Dominus, ab his refrænat & reuocat errantem plebem suam dicens. *Nolite audire sermones pseudoprophetarum : quoniam visionis cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abijciunt verbũ Dei: Pax erit vobis: & omnibus ambulantibus in voluntatibus suis: omnis qui ambulat in errore cordis sui, non veniẽt super eum mala: non locutus sum ad eos, & ipsi prophetauerunt.* [35] *Si stetissent in substantia mea, & audissent verba mea, & si docuissent populum meum, conuertissem eos, à malis cogitationibus eorum.* Hos eosdẽ denuo Dominus designat & denotat dicens : *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. & effoderunt sibi lacus dentritos, qui non possunt aquam portare.* Quando aliud baptisma præter vnũ esse nõ possit, [36] baptizare se posse opinantur. Vitæ fonte deserto, vitalis & salutaris aquæ gratiam pollicentur. Non abluuntur illis homines, sed potius sordidantur: nec purgantur delicta, [37] sed immo cumulantur. Non Deo natiuitas illa, sed diabolo filios generat. Per mendacium nati, veritatis promissa non capiunt. De pfidia procreatis fidei gratiã pdunt. Ad pacis præmiũ venire nõ possunt, qui pacẽ Domini discordiæ furore reperunt. Nec se q̃dã vana interpretatione decipiãt, q̃ dixerit Dns: *Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo,*

Matt.12.
Ioan.10.
1.Ioan.5.
Ioan.19.
3.Reg.11.
Ioan.10.
1.Cor.1.
Ephes.4.
Iosue 2.
Exod.12.
Esai.67.
1.Ioan.2.
1.Cor.11.
Psal.1.
2.Thim.2.
Iere.23.
Iere.2.
Ephesi.4.
Matth.18.

ego cum eis sum [38] Corruptores Euangelij atque interpretes falsi extrema ponunt, & superiora prætereunt, partis memores, & partem subdole comprimentes. Vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt. [39] Dominus enim cum discipulis suis vnanimitatem suaderet & pacem: *Dico*, inquit, *vobis: quoniam si duobus ex vobis conuenerit in terra; de omni re, quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo qui in cœlis est. Vbicumque enim fuerint duo, aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum*: ostendens non multitudini, sed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. *Si duobus*, inquit, *ex vobis conuenerit in terra*: vnanimitatem prius posuit; concordiam pacis ante præmisit, vt conueniat nobis, fidelitet & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire: cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo & ab eius Euangelio separari? non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. Et cum hæreses & schismata postmodum nata sint: [40] dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originē reliquerunt: Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, & ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur: vt si ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet, collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. *Vbicumque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego*, inquit, *cum eis sum*; cum simplicibus scilicet, atque pacatis, cum Deum timentibus & Dei præcepta seruantibus. Cum his, duobus, vel tribus licet, esse se dixit. Quomodo & cum tribus pueris in camino ignis fuit; & quia in Deum simplices, atque inter se vnanimes permanebant, flammis ambientibus medios spiritu roris animauit. Quo modo Apostolis duobus in custodia clausis, quia simplices, quia vnanimes erant, ipse adfuit; ipse resolutis carceris claustris, vt verbum quod fideliter prædicabant, multitudini traderent, ad forum rursus imposuit. Quando ergo in præceptis suis ponit & dicat: *Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum*: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam; sed exprobrans discordiam perfidis, [41] & fidelibus pacem sua voce cōmendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quam cum dissidentibus plurimis; plusq; impetrari posse paucorum concordi prece, quam discordiosa oratione multorum. Ideo & cum orandi legem daret, addidit dicens: *Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in cœlis est, remittat vobis peccata*. Et ad sacrificium cum dissensione venientem reuocat ab altari, & iubet *prius concordare cum fratre*, tunc cum pace redeuntem Deo munus offerre, quia *nec ad Cain munera respexit Deus*: [42] neq; enim pacatum habere Deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? an secum esse Christum cum collecti fuerint, opinantur; qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? [43] Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur, inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam, quę regnatura est, derelinquit. Pacem nobis Christus dedit: concordes atq; vnanimes esse præcepit: dilectionis & charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit: exhibere se non potest Martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Docet hoc & contestatur Paulus Apostolus dicens: *Et si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum distribuero omnia mea* [44] *& si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil proficio. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*; [45] *charitas nunquam excidit. Nunquam*, inquit, *excidit charitas*: hæc enim semper in regno erit; hæc in æternum fraternitatis sibi cohærentis vnitate durabit: ad regnum cœlorum non potest peruenire discordia. [46] Ad præmia Christi qui dixit: *Hoc est mandatum meum vt diligatis inuicem, quemadmodum dilexi vos*, pertinere non poterit, qui dilectionem Christi perfida dissensione violauit. Qui charitatem non habet, Deum non habet. Ioannis beati Apostoli vox est: *Deus*, inquit, *dilectio est, & qui manet in dilectione, in Deo manet, & Deus in illo manet*. Cum Deo manere non possunt, quia esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt; ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant; [47] non erit illa fidei corona, sed pœna perfidię, nec religiosę virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Sic se Christianum esse profitetur, quomodo & Christum diabolus sæpe mentitur, ipso Domino præmonente & dicente: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos fallent*. Sicut ille Christus non est, [48] quamuis fallat in nomine illius: ita nec Christianus videri potest, qui non permanet in Euangelij eius & fidei veritate. Nam & prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtique & admirabilis res est; non tamen regnum cœleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: *Multi mihi dicent in illo die: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam vos cognoui, recedite à me qui operamini iniquitatem*. Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cum spei & fidei nostræ viam compendio breuiante dirigeret: *Dominus Deus tuus* inquit, *Deus vnus est*: &, *Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ*. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit: Prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit. Quam vero vnitatem seruat, quam dilectionem custodit aut cogitat; qui discordiæ furore vesanus Ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, charitatem dissipat, sacramēta profanat? [49] Malum hoc, dilectissimi fratres, iam pridem cœperat, sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades, & exurgere ac pullulare plus cœpit hæreticæ peruersitatis & schismatum venenata pernicies: quia & sic in occasu mundi fieri oportebat, prænunciante per Apostolum nobis & præmonēte Spiritu sancto: *In nouissimis*, inquit, *diebus aderunt* [50] *tempora molesta, & erunt homines sibi placentes, superbi, tumidi, cupidi, blasphemi*, [51] *parentibus inobedientes, ingrati, impij, sine affectu*, [52] *sine fœdere, delatores, incontinentes, immites*, [53] *bonum non amantes, proditores, procaces, stupore inflati, voluptates magis quam Deum diligentes, habentes* [54] *deformationem religionis, virtutem autem eius abnegantes. Ex iis sunt qui repunt in domos, & prædantur mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis: semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Et quomodo Iamnes & Mambres restiterunt Moysi: sic & hi resistunt veritati, homines corrupti sensu, reprobi circa fidem*, [55] *sed non proficient plurimum. Imperitia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit*. Adimplentur quæcunque prædicta sunt; & appropinquante iam sæculi fine, hominum pariter ac temporum probatione venerunt. Magis ac magis aduersario sæuiente error fallit, [56] extollit stupor, liuor incendit, cupiditas excæcat, deprauat impietas, superbia inflat, discordia exasperat, ira præcipitat. Non tamen nos moueat aut turbet multorum nimia & abrupta perfidia, sed potius fidem nostram [57] prænunciante rei veritate corroboret. Vt quidam tales esse cœperunt, quia hæc ante prædicta sunt: ita cæteri fratres ab eiusmodi caueant, quia & hęc ante prędicta sunt instruente Domino, & dicente: *Vos autem caute, ecce prædixi vobis omnia*. Vitate, quęso, vos eiusmodi homi-

Dan.3.
Act.5.
Mar.11.
Matt.5.
Gen.4.
1.Cor.13.
Ioan.15.
1.Ioan.4.
Mar.13.
Matth.7.
Mar.12.
2.Thim.3.
Marc.13.

nes,

nes, & à latere atque auribus vestris perniciosa colloquia velut contagium mortis arcete, sicut scriptum est: *Sæpi aures tuas spinis, & noli audire linguã nequãm.* Et iterum: *Corrumpunt ingenia bona* [58] *confabulationes pessimæ.* Docet Dominus & admonet à talibus recedendum. *Cæci sunt,* inquit, *duces cæcorum. Cæcus autem cæcũ ducẽs, simul in foueam cadent.* [59] Auersandus est talis, atque fugiendus quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. *Peruersus est huiusmodi, & peccat, & est à semetipso damnatus.* An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat: hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide pfidus, p religione sacrilegus, in obsequẽs seruus, filius impius, frater inimicus, contẽptis episcopis, & Dei sacerdotib. derelictis, cõstituere audet aliud altare, precẽ alterã illicitis vocib. facere, dominicæ hostię veritatẽ p falsa sacrificia, pfanare; [60] nec dignatur scire, quoniã q cõtra ordinationẽ Dei nititur, ob temeritatis audaciã diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysem & Aaron sacerdotem sacrificãdi licentiam vendicare conati sunt, [16] pœnas statim prosuis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit: sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites, qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à Domino ignis, properata vltione consumpsit; admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quidquid improbi fuerint ad destruendam ordinationẽ Dei humana volũtate conati. Sic & Ozias Rex, cum turribulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere; diuina indignatione confusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est; ea parte corporis notatus offenso domino, [62] vbi signantur qui Dominũ promerentur. Et filij Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non præceperat Dominus; in conspectu statim Domini vindicantis extincti sunt. Quos imitantur scilicet atque sectantur, qui Dei traditione contẽpta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt; quos increpat Dominus & obiurgat in Euangelio suo dicens: *Rejicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis:* peius hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi videntur; qui tamen in pœnitentia cirminis constituti: Deum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic Ecclesia quæritur & rogatur: illic Ecclesiæ repugnatur. Hic potest necessitas fuisse: illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tãtum nocuit: illic qui hæresim vel schisma facere conatus est, multos secum trahendo decepit. Hic animæ vnius est damnum: illic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic & intelligit, & lamentatur & plangit: ille tumens in peccato suo, & in ipsis sibi delictis placens, àmatre filios segregat, oues à pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat. Et cum lapsus semel peccauerit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus, martyrium postmodum consecutus potest regni promissa percipere: ille si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. [63] Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de cõfessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos [64] tam nefanda quam grauia peccare. Neque enim confessio immunem facit ab insidiis diaboli, aut contra tentationes, & pericula, & incursus atque impetus sæculares adhuc in sæculo positum perpetua securitate defendunt: [65] cæterum nunquam in cõfessoribus fraudes, & stupra, & adulteria postmodum videremus, quę nunc in quibusdam videres ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confessor est, Salomone maior, aut melior, aut Deo charior nõ est. Qui tamen quandiu in vijs Domini ambulauit: tãdiu gratiã, quam de Domino fuerat consecutus, obtinuit: postquã dereliquit Domini viam, perdidit & gratiã Domini, sicut scriptum est; *Et excitauit Dominus Satanam ipsi Salomoni.* [66] Et ideo scriptum est: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Quod vtique Dominus non minaretur, auferri posse coronam iustitiæ; nisi quia recedente iustitia, recedat necesse est & corona. Confessio exordiũ gloriæ est, non meritum iam coronæ; nec perficit laudem, sed initiat dignitatem: cumque scriptum sit; *Qui perseuerauerit vsq; ad finem, hic saluus erit:* quidquid ante finem fuerit, gradus est, quo ad fastigium salutis ascenditur, non terminus, quo iam culminis summa teneatur. Confessor est, sed post confessionem periculum maius est: quia plus aduersarius prouocatus est. Confessor est; hoc magis stare debet cum Domini Euangelio, per Euangelium gloriam consecutus à Domino. [67] Ait enim Dominus: *Cui multum datur, multum quæretur ab eo,* & cui plus dignitatis adscribitur, plus de illo exigitur seruitutis. Nemo per confessoris exemplum pereat: nemo iniustitiam, nemo insolentiam, nemo perfidiam de Confessoris moribus discat. Confessor est, sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus; vt qui Christi Confessor dicitur, Christum, quẽ confitetur, imitetur. Nam cum dicat ille: *Qui se extollit, humiliabitur, & qui humiliat se exaltabitur;* & ipse à patre exaltatus sit, quia se in terris sermo, & virtus, & sapientia Dei patris humiliauit: quomodo potest extollentiam diligere, qui & nobis humilitatem sua lege mandauit, & ipse à patre amplissimum nomen premio humilitatis accepit? Confessor est Christi; sed si non postea blasphemetur per ipsũ maiestas & dignitas Christi. Lingua Christum confessa non sit maledica, non turbulenta, non conuicijs & litibus perstrepens audiatur; non contra fratres & Dei sacerdotes, post verba laudis, serpentis venena iaculetur. Cæterum si culpabilis & detestabilis postmodum fuerit, [68] si confessionem suam mala conuersatione prodegerit, si vitam suam turpi fœditate maculauerit; si Ecclesiam denique, vbi confessor factus est, derelinquens, & vnitatis concordiam scindens, fidem primam perfidia posteriore mutauerit, blandiri sibi per confessionem non potest, quasi sit electus ad gloriæ præmium; quando ex hoc ipso magis creuerint merita pœnarum. Nam & Iudam inter Apostolos Dominus elegit, & tamen Dominum Iudas postmodũ prodigit. Non tamen iccirco Apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Iudas ab eorum societate defecit: sic & hic non statim Confessorum sanctitas & dignitas comminuta est, quia quorumdam fides fracta est. Beatus Apostolus in Epistola sua loquitur dicens: *Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum, nunquid infidelitas illorum fidem Dei euacuauit? absit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Stat Confessorum pars maior & melior in fidei suæ robore, & in legis ac disciplinæ Dominicæ veritate. Nec ab Ecclesiæ pace discedunt, qui se in Ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt: atqui hoc ipso ampliorem consequuntur fidei suæ laudem, quod ab eorum perfidia segregati, qui iuncti confessionis consortio fuerunt, à contagio criminis recesserunt; [69] vero illuminati Euangelij lumine, pura & candida Domini luce radiati, tam sunt in conseruanda Christi pace laudabiles, quam fuerunt in diaboli congressione victores. Opto equidem dilectissimi fratres, & consulo pariter & suadeo; vt, si fieri potest, nemo de fratribus pereat, & consentientis populi corpus vnum gremio suo gaudens mater includat. Si tamẽ quosdam schismatum duces, & dissensionis auctores, in cæca & obstinata dementia permanentes, non potuerit ad salutis viam consilium salubre reuocare: cæteri tamen vel simplicitate capti, vel errore inducti, vel aliqua fallentis astutiæ calliditate decepti, à fallaciæ vos laqueis soluite, vagãtes gressus ab erroribus liberate, iter rectũ viæ cœlestis agnoscite. Cõtestãtis Apostoli vox est: *Præcipimus vobis,* inquit, *in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt recedentis ab omnib. fratrib. ambulãtib. inordinate,* [70] *& nõ secundũ traditione quã acceperũt à nobis.* Et iterum dicit: *Nemo vos decipiat in anib. verbis. Propterea n venit ira Dei super filios cõtumaciæ. Nolite ergo esse participes eorũ.* [71] Recedẽdũ est à

Eccl. 28.
1. Cor. 15.
Matth. 15.
Ad Tit. 3.
Num. 16.
2. Paral. 26.
4. Reg. 5.
Leui. 10.
Mar. 7.
3. Reg. 11
Apoc. 3.
Matt. 10.
Luc. 18.
Luc. 18.
Rom. 3.
2. Thess. 3.
Ephes. 5.

deli n-

delinquentibus, vel immo fugiendum, ne dum quis male ambulantibus iungitur, & per itinera erroris & criminis graditur, à via veri itineris exerrans, pari crimine & ipse teneatur. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidã corporis vnitatem concordiæ glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum [72] discidio compaginis separari, aut diuulsis laceratione visceribus, in frusta discerpi. Quid quid à matrice discesserit, seorsũ viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit. Monet nos Spiritus sanctus, & dicit: *Quis est homo, qui vult vitam, & amat videre dies optimos? Contine linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur insidiose. Declina à malo & fac bonum, quere pacem & sequere eam.* Pacem quærere debet, & sequi filius pacis, à dissensionis malo continere linguam suam debet, qui nouit & diligit vinculum charitatis. Inter sua diuina mandata & magisteria salutaria, passioni iam proximus dominus addidit, dicens: *Pacem dimitto vobis pacem meam do vobis.* Hanc nobis hæreditatem Christus dedit: dona omnia suæ pollicitationis & præmia in cõseruatione pacis promisit. Si hæredes Christi sumus; in Christi pace maneamus. Si filij Dei sumus, pacifici esse debemus: *Beati inquit, pacifici, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur.* Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordes, fideliter sibi vnanimitatis nexibus cohærentes. Hæc vnanimitas sub Apostolis olim fuit; sic nouus credentium populus Domini mandata custodiens charitatem suam tenuit. [73] Probat scriptura diuina quæ dicit: *Turba autem eorum qui crediderunt,* [74] *anima & mente vna agebant.* Et iterum: *Et erant perseuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus, & Maria* [75] *quæ fuit Mater Iesu, & fratribus eius.* Et ideo efficacibus precibus orabant, ideo impetrare cum fiducia poterant quodcunq; de Domini misericordia postulabant. In nobis vero sic vnanimitas diminuta est, [76] vt & largitas operationis infracta est. Domos tunc & fundos venũdabant, & thesauros sibi in cœlo reponentes, distribuenda in vsus indigentium pretia Apostolis offerebant. At nunc de patrimonio nec decimas damus, & cum vendere iubeat Dominus, emimus potius & augemus. Sic in nobis emarcuit vigor fidei, sic credentium robur elãguit; & iccirco Dominus tempora nostra respiciens, in Euangelio suo dicit: *Filius hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* Videmus fieri quod ille prædixit. In Dei timore, in lege iustitiæ, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo futurorũ metum cogitat, diem Domini, & iram Dei: & incredulis ventura supplicia, & statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat. Quod metueret conscientia nostra, si crederet; quia non credit omnino, nec metuit: si autem crederet, & caueret: si caueret, euaderet. Excitemus nos quantum possumus, dilectissimi fratres, & somno inertiæ veteris abrupto, ad obseruanda & gerenda Domini præcepta vigilemus. Simus tales, quales esse nos ipse præcepit dicens: *Sint lumbi vestri accincti,* [77] *& lucernæ ardentes: & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando veniat à nupijs, vt cum venerit & pulsauerit, aperiant ei. Beati serui illi, quos aduenienis Dominus inuenerit vigilantes.* Accinctos nos esse oportet, ne cũ expeditionis dies venerit, impeditos nos & implicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrum lumen & fulgeat, vt ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac sæculi nocte perducat. Expectemus solliciti semper & cauti aduentũ Domini repentinum, vt quando ille pulsauerit, euigilet fides nostra, vigilantiæ præmium de Domino receptura. Si hæc mandata seruentur, si hæc monita & præcepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus, serui vigiles Christo dominante regnabimus.

Psal.33.

Ioan.14.

Matt.5.

Act.4.

Act.1.

Luc.18.

Luc.12.

ADNOTATIONES IN LIBRVM de Vnitate Ecclesiæ Catholicæ.

1. Cum moneat Dominus & dicat] *Phrasis Cypriano frequentissima.*

2. grassantur] *Ms. Affligin. & Cambronen. cod. legunt:* grassatur, *itidem cum cæteris excusis:* manifesta, *pro eo quod Manut.* manifestior. *neutrum displicet.*

3. quando se aduersarius profitetur] *Ita Cambron. in marg. & rectius quam alij:* confitetur, *supra alicubi adnotauimus ex Cicerone vtriusq; differentiam. Eleganter autem explicat, cur diabolus serpens cognominetur.*

4. iam non dicam vos seruos] *Ita Ms. rectius quam vulg. præsertim quum ita distinguatur locus ille Ioan. 18. cum Cypriano.*

5. spiritu erroris arreptus] *Ms. Morel. & Grauius:* abreptus.

6. Cauendæ sunt autem fratres dilectissimi] *Voces has duas postremas recens adieci ex Camb. Cod.*

7. Circumscribit & decipit] *Cambron. cod.* circumuenit.

8. Afferentes noctem pro die] *Locum hunc citat D. Bernard. serm. de Don. Spiritus. cap. 5. vbi proinde castigandus est, pro eo quod habet* Afferentes.

9. Hoc eo fit fratres dilectissimi] *Latissime & apertissime hic repetitur quod paucis dixerat Epistolo. lv. Cyprianus, initium hæreseon & schismatum esse Romani Pontificis contemptum. Atque adeo quantumuis id quidam alior sum detorqueant, illud:* nec caput quæritur, *Prorsus de Pontifice Romano intelligendum venit. Nam explicans quod sit illud caput:* Probatio est, inquit, ad fidem facilis compendio veritatis: Loquitur Dominus ad Petrum, &c.

10. Et tibi dabo claues] *Adiecimus: &, ex Ms. Anglico & alijs tribus Morelij; Græce, etiam & Latine apud Matth. sic legitur. Interserit autem post hanc scripturam cod. Ms. quo vsus est Reuerendiss. Cardinalis Hosius hæc verba:* Hic Petro primatus datur, *deinde subijcit illud:* Et eidem, *Cui interposuimus, particulam:* iterum, *ex Camb. cod.*

11. Super illum vnum ædificat Ecclesiam, &c.] *Verba hæc recens adiecta à Grauio, Manu. & Morel. genuina esse, patet tum ex Ms. omnibus (præterquam quod Anglicus legat: ædificauit) vet. exc. & alijs Morelij duobus antiq. cod. tum & Gratiano 24. quæst. 1. cap. Loquitur, qui iam olim illa legit, Remboldi vitio factus est locus mutilus.*

12. vnam cathedram constituit] *Habet hoc cum Manut. etiam Cambr. cod.*

13. ab vno incipientem] *Grau.* incipientis, *sed non recte, frustra autem dubitat Erasmus, an illud:* ab vno, *ad Christum referri debeat, an ad Petrum, cum posterius plane conuincat contextus. Quorsum enim aliquid Petri mentio, quorsum particula illa:* quamuis, *&:* tamen, *quibus periodum absoluit.*

14. Hoc erant vtiqui cæteri Apostoli quod Petrus, &c.] *Non est quod pro se istud torqueant aduersarij contra Petri primatum, præsertim si iuxta Manut. locus hic legatur, ad quem quam proxime accedit illud Campronensis codicis:* Et quamuis Apostolis omnibus parem tribuat potestatem, vnam tamen cathedram constituit, vnitatis eiusdem originem atque rationem sua auctoritate disposuit. Hoc erant & cæteri quod Petrus, sed Primatus Petro datur, vt vna Ecclesia & cathedra vna monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex vnus ostẽditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. *Si cui autem consensus iste codicum vetustissimorum, quibus vsus est Manutius (inter quos vnum fuisse annorum 900. scribit. Adnotatio sua in D. Hieronym. longe eruditissimus Marianus Victorius) cum nostro Cambronensi ex media Belgica petito non satisfaciat (vt omittam supra citatum Cardin. Hosij codicem) videat Remandum Rosium contra Molineum & Alanum Copum Dialog. 1. contra Magdeburgenses ca. 20 de loco hoc disputantes latissime. Statueram autem testimonia veterum paucis hic adnotare de Primatu Petri supra alios Apostolos, verum ne sim prolixior, remitto lectorem ad locos citatos in Adnotat. Epistolarum lv. & lxxij. Sufficiant hoc loco Canon vnus Concilij Niceni ac loci duo D. Hieron. alter libro 1. cõtra Iouin. alter li. 1. cõtra Pelag. Illic super Petrũ (inquit) fundatur Ecclesia. Et licet idipsũ in alio loco super Apostolos fiat, & cũcti claues regni cælorũ accipiãt, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamẽ propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite cõstituto schismatis tollatur occasio. Hic vero: Quod Platoni (inquit) & Petro vt ille princeps philosophorum, ita hic Apostolorum fuit. Super quem Ecclesia Domini stabili mole fundata est. Nicani Concilij Canon. vulgo sexto ita legitur in cod. venerando Antiquitatis D. Vedastis Atrebatensis, scripto ante annos plus minus octingentos: Ecclesia Romana semper habuit Primatum. Teneat autem & Ægyptus Lybiæ & Pentapolis; ita vt Episcopus Alexandriæ harum omnium habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo. Similiter autem & qui in Antiochia constitutus est. Itaque & in cæteris prouinciis priuilegia salua sint Ecclesiarum. Hactenus ille, ita iam olim translatus ex Græco, per Dionysium Abbatem Romanum cognomento Exiguum, vti patet ex Epistola eius ad Iulianum presbyterum in calce dicti codicis, quem claruisse dicit Trithemius circa annum Domini 550.*

15. Qui Ecclesiæ renititur & resistit, in Ecclesia se esse confidit?] *Cambr. Cod.* Qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit. *Et confirmat eam lectionem Gratian. dist. 43. cap. qui cathedram, vbi hæc ipsa verba Cypriano adscribit. Atque ideo illam non sumus veriti in textum inserere.*

16. quando & beatus Apostolus Paulus, &c.] *Gratia. 24. qu. 1. sic legit:* Hanc Ecclesiæ vnitatem & beatus Apostolus docet & sacramentum vnitatis ostendit, *non male; præsertim iuxta nostram præcedentem lectionem.*

17. Ecclesia quoque vna est] *Etiam hic ex Camb. cod. adiecimus vocem:* quoque.

18. sed robur vnum tenaci radice fundatum] *Quum sic legant Ms. & exc. omnes cum Gratiano, non placet Manut. lectio,* sed arbor vna ten. radic fundata.

19. Auelle radium solis, &c.] *Hic locus citatur à Diuo Augustino*

tum

tum loco supra citato, tum lib. 2. contra Gaudentij Epistolam vulgo perperam 3.

20. latius expandit] *Neque hic placet quod habet Manut.* pandit, *eo quod tum Ms. & exc. cæteri, tum D. Aug. & Gratianus illud legant. Ex Ms. quoque postea substituimus:* quisquā qui, *pro eo quod Manu.* quisquis, *& vulg.* qui, *duntaxat. Est autem insignis locus contra eos qui Ecclesiam contemnunt.*

21. Hoc vnitatis sacramentum[*Figuras adfert Ecclesiæ vnitatis, quomodo etiam supra Epist. ad Magnum, sed hic longe plures. Atqui illud quod habet Manutius:* quis ipsam potius indueret, *clarius quidem est, sed Ms. cum excus. legunt* : quis Christum, &c.

22. Vnitatem illa portabat] *Sic rectius Ms. quam excusi:* ille, *loquitur enim de tunica. Quidam autem cod. Grauij & Morel.* indiuisa, *pro eo quod est:* indiuidua.

23. Et erit vnus grex] *Sic legendum, supra docuimus Epistola 76.*

24. Sitis autem compositi in eodem sensu] *Ita exc. & Cambron. ad margin. idem in contextu & Afflig.* Sitis autem perfecti, *vtrumque significat vox Græca* κατηρτισμένοι, *quamquam prius magis accedat ad propriam significationem eius vocis, nam* καταρτισμὸν, *vocat Paulus Ægineta, cum laxati artus componendo redeunt ad iuncturam, inde translatio facta.*

25. & in eadem sententia] *Affligin. legit:* scientia, *quomodo & noster interpres varias lectionum orta ex vicinitate vocum Græcarum* γνώμη γνώσει. *& variant etiam hodie Latini cod.*

26. Simplex animal & lætum est] *Ita recte ex Ms. Grau. alioqui enim solœcismus erat, omisso verbo* : est.

27. cum generant, simul filios edere) *Ita excusi & Ms. omnes, quare recte hic dissentit Morelius à Pierio, qui contendit legendum:* educare. *Edere autem (inquit) in lucem producere & excludere fœtum significat, quod Aristoteles* ἐκκολαπτεῖν & ἐντυπεῖν *dicit. Notū est enim columbas vicissim ouis incubare, id est,* συνεπωάζειν. *Eadem significatione dixit Plin. li. 10. ca. 32. fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur oua. Noue autem filiorum nomen pullis columbinis adaptat, nec dissimiliter equis Columella lib 6. cap. 37.*

28. Hæc est in Ecclesia noscenda simplicitas) *Ita simplicitatem accipit, vt à duplicitate distinguatur: quomodo etiam D. Augustinus contra Cresc. loco citato. Atque hinc non male coniecit Remundus Rufus, inscribendum potius librum hunc* : De simplicitate Ecclesiæ, *quam* De simplicitate prælatorum.

29. coæquetur) *Hoc ex Ms. pro eo quod erat:* æquetur.

30. cum tales de Ecclesia separantur) *De Ecclesia separari dixit, quod nos excommunicari. Vide epistolam xxxviij. Sequitur autem pulcherrima* ἐναντίωσις.

31. mansissent vtique nobiscum) *Ms. legunt:* forsitan, *quod confirmat priorem lectionem, de qua supra alicubi latius.*

32. Hinc hæreses) *Disertis verbis docet, hæreses oriri ex schismate, de quo supra latius epistola lv.*

33. manente propriç libertatis arbitrio) *En assertionem libri arbitrij.*

34. Hi sunt qui se vltro) *Manut. legit* : Hinc, *sed prius habent Ms. nostri cum cæteris excusis. Agit autem contra Nouatianum & eius schismatis sequaces: Ille enim sine vlla ordinationis lege præpositus constitutus est, & nemine Episcopatum dante, Episcopi Romani sibi nomen assumpsit, vti supra latius in epistolis sub Cornelij Pontificatu scriptis Optime autem quadrant hæc ipsa verba, in nostræ tempestatis hæreticorum ministros.*

35. Si stetissent in substātia mea) *Græce est,* ἐν ὑποστήματι *apud* 70.

36. baptizare se posse opinantur] *De hoc errore Cypriani supra in epistolis, & infra in Synodo.*

37. sed immo cumulantur] *Morelij quidem cod.* maculantur.

38. Corruptores Euangelij atque interpretes falsi, &c.) *Hæreticis propriam esse scripturarum sacrarum deprauationem & corruptam interpretationem, toto libro de præscriptionibus hæreticorum pulchre docet Tertullian & Vincentius Lirinensis de prophana hæresum nouitate. Vnde & ab Origine in 2. cap. ad Roma. scripturarum vocantur fures & adulteri; & eius rei similitudinem ex male transformata Regis imagine, videre est apud Irenæum lib. 1. aduersus hæret. ca. 1. De mutilatione canonis scripturarum id ipsum docent veteres. Hæreticorum enim alij reiecerunt Euangelia, vt refert D. Augustin. libr. Retract. 2. cap. 16. alij epistolas omnes Pauli, teste Euseb. libr. 3. histor. Ecclesiast. ca. 27. Origene in Psal. 82. & Iren. lib. 1. contra hæret. cap. 26. 29. Alij vniuersam Moysi legem & veteris testamenti scripturas, vt Manichæi, testibus D. Augustin. contra Faustum: & Eusebio lib. 5. cap. vlt.*

39. Dominus enim) *Hic locus citatur à Gratiano 24. q. 1. c. Alienus.*

40. dum conuenticula sibi diuersa constituunt) *Pulchre conuenticula hæreticorum dicit non Ecclesias , sed Ecclesiam vnam Catholicam vbique inculcat.*

41. & fidelibus pacem sua voce commendans) *Ms.* suam ; *sed prius malo.*

42. Neque enim habere pacatum Deum poterat) *Interserit vet. excu.* vel pacem habere. *sed verisimile est ex margine intextum irrepsisse, præsertim cum nec Grat. id legat, hunc locum citans dist. 90. cap. Neque, qui tamen legit:* placatum: *& rursum:* qui cum fratre non pacem, sed zeli discordiam habebat. *pro eo quod nos legimus:* qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat.

43. Tales etiamsi occisi fuerint] *Vide epistolam ad Antonianum, tum de Pseudomartyribus hæreticis, tum de phrasi Cypriani* : confessio nominis; *verum hic latius illud prosequitur.*

44. & si tradidero corpus meum vt ardeam) *Grauius:* ardeat, *sed male, nam Græce est:* ἵνα καυθήσωμαι.

45. Charitas nunquam excidit: Nunquam, inquit, excidit] *Cambron. cod. & Manut. vtrobique:* excidet, *sed prius magis placet , eo quod ita legatur apud Apostolum Græce & Latine.*

46. Ad præmia Christi &c. pertinere non poterit, qui] *Cambron. cod. hæc lectio clara est, quam in cæteris intricatam faciebat superflua repetitio illius:* ad præmia Christi , *facit autem locus hic pro meritis operum.*

47. non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ] *Hæc verba sæpissime mutuatus est D. Aug. locis dicta epistola citatis.*

48. quamuis fallat in nomine illius] *Vocem:* illius, *non habent Ms.*

49. Malum hoc dilectissimi fratres] *Ita ex Cambr. cod. & Grauij hunc locum restituimus, pro eo quod erat:* fidelissimi, *vox Cypriano incognita. Ex vtroque vero Ms. restituimus:* exurgere, *pro eo quod erat* : surgere.

50. tempora modesta] *Græce:* καιροὶ χαλεποί.

51. parentibus inobedientes] *Ms.* non obaudientes, *phrasi Cypriani quorum Cambr. addit cum Grauio:* in dicto.

52. sine fœdere] *Camb. cod.* sine misericordia , *vetus excusus:* sine fide, *quomodo & Ambros. in comment. sed prius proprie significat vox Græca* ἄσπονδοι; *neque vero cum Grauio legendum vtrumque , cum vnica sit Græca vox correspondens.*
Eiusdem farinæ est quod adijcit ille: ambitiosi.

53. bonum non amantes] *Græce est* ἀφιλάγαθοι, *quod interpres noster vertit:* sine benignitate, *Græca scholia* : non amici bonis. *Ambros.* bonorum inimici.

54. deformationem relligionis] *Græce est:* μόρφωσιν *id est,* formationem.

55. sed non proficient plurimum] *Ita Cambr. cod.* Manut. *& Costerius. & videtur ad verbum expressisse quod Græce est:* οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον, *quare non placet quod alij interserunt* : vltra, *alterum enim superfluum esse oportet. Neque vero displicet Grauij lectio , qui præmittit quod Græce & Latine legitur apud Apostolum* : homines corrupti sensu, reprobi circa fidem. *verum desideratur in Ms. & excu. omnibus, excepto Coloniensi; atque adeo omitti æque potuit à Cypriano , atque quod paulo prius D. Paulus interserit:* Et hos deuita.

56. extollit stupor] *Hinc confirmatur significatio vocis* : stupor, *de qua supra epistola 40.*

57. prænunciate rei veritate] *Sic quidem Grauius & Manut. sed cum Morel. & cæteris excus. legunt Ms.* prænunciante. *Ego vero hanc potiorem iudico, nisi legatur,* veritas.

58. confabulationes pessimæ] *Sic citat hunc locum & Tertull. sub finem libr. 1. ad vxorem.*

59. Auersandus est talis] *Rursum veluti digito notat Nouatianum.*

60. nec dignatur scire] *Ad vitandum Hyperbaton interseruit Manut. recte vocem:* dignatur, *non reperitur tamen in Ms. nostris.*

61. pœnas pependerunt] *Siue sic legas, siue* : penderunt, *quomodo supra epistola ad Magnum, perinde est. Afflig. cod. & Cambronensis ad marginem:* receperunt,

62. vbi signantur qui dominum promerentur] *De hoc signo Crucis in frontibus vide epistolam ad Thibaritanos.*

63. nec quisquam miretur] *Agit de Confessoribus Romanis* Maximo *& cæteris, de quorum schismate exstant epistolæ xliij. & xliiij. & de reditu ad vnitatem xlvij. l. & li. atque adeo patet librum hunc scriptum fuisse ante illorum reditum ex schismate , initio nempe Pontificatus Cornelij.*

64. tam nefanda quam grauia] *Quum sic legant Ms. & vetus excusus; magis placet, quam quod habet Manut.* tam grauia

65. cæterum nunquam] *Noue vsurpat:* cæterum. *De Confessorum vero fraudibus, stupris & adulterijs, egit etiam epistolis vij. & viij.*

66. Et ideo scriptum est: Tene, &c.] *Non placet quod loco huius habet Manut:* Et ideo in Apocalypsi dominus ad Ioannem grauiter cōminatur : Tene, *Neque enim ad Ioannem loquitur , sed ad Angelum siue Episcopum Philadelphiensem. Pulcrhe autem deducit illud Poëtæ: Ante obitum felix nemo.*

67. Ait enim dominus] *Hoc ex Ms. recens adiecimus.*

68. si confessionem suam mala conuersatione prodegerit) *Elegantior est hæc lectio Ms. & Grauij , quam cæterorum exc.* prodiderit. *Ex ijsdem paulo post adiecimus:* sit.

69. vero illuminati Euangelij lumine) *Afflig. cod.* verum, *sed non satis loco congruit.*

70. & non secundum traditionem quam acceperunt) *Cambron cod.* accepistis, *sed prius legitur apud Apostolum Græce & Latine*

71. Recedendum est à delinquentibus) *Hinc patet, vitiose legi hactenus epistola xl.* Recedite ab eius, *tanquam verba D. Pauli, sed hoc pacto legendum potius.*

72. discidio compaginis] *Ex Ms. hoc substituimus pro eo quod erat:* dissidio, *vide alicubi Tom. 1.*

73. Probat scriptura diuina] *Adiecimus* : diuina, *ex Ms.*

74. anima ac mente vna agebant] *Camb: cod. ad marginem* : animam vnam ac mentem habebant *sed prius legitur infra lib. Testim. 3. cap. 3.*

75. quæ fuit mater Iesu] *Sic Ms. & hic & de Oratione Dominica, pro eo quod cæteri:* fuerat.

76. vt & largitas] *Ex iisdem:* &, *adieci. Rursum autem operationem suo more accipit.*

77. & lucernæ ardentes] *Adiicit Grauius:* in manibus vestris, *sed neque Ms. hic , neque alibi Cyprianus id habet.*